

Ivan Molek:

JEDNOTA

Praznična je danes naša hiša,
vse je v cvetju, barvah, vse veselo.
Godba zunaj, krepke pesmi glas!
Kakor slavje po sijajni zmagi.
Kdo nam dal je to svečanost?
Kaj pomeni miše naše ta okras?
Z belim prtom kdo pogrnil
je to mizo in kolač postavil?
In v kolaču petindvajset svečk!

BRAT

Zdrava, mati! Odpoj se danes.
Tu za mizo, v sredi, je tvoj prostor.
Danes dan je jubileja in čestitk.

SESTRA

Prišli smo čestitat, mati;
o, veliko jih še pride.
Zbran pred domom naš je svet.

BRAT

Daj, da ti čestitam, mati!
Glej te svečke! Petindvajset!
Parka ti napredla toliko je let.
Komaš še četrstoletja stara
in še vedno mlada, čila, brhka
kot nevesta majeva cvetočih lic!

SESTRA

In družina tvoja, o, kako velika!

BRAT

Zgodovina naša ne pozna še tega.

SESTRA

Šestdesetkrat tisoč bratov in sestrice!

JEDNOTA

Res je! — O, družina, to je torej!
Res je — vsak dan mlajšo
in močnejšo čutim se!

SLAVJE VELIKE DRUŽINE

K petindvajsetletnici S. N. P. J.

SIMBOL 1. MAJA

Hvala, hvala! — Kdo še pride?
Bratje, bratje, sestre in sestrice —
mar sinovi moji, hčerke vse?

BRAT IN SESTRA

Da, pogledaj to množico pred sabo,
tisoč pa so tam zunaj —
dobro je zastopan delovni narod naš.
Čuj zdravico enodušno:
Mnogo let še, mnogo let še!
Čuj zdravico: trčilo je tisoč čaš.

JEDNOTA

O pozdravljena družina moja
vria, ti velika delavska armada!
Jubilej moj slavja tvojega je dan.
Od New Yorka do obale Pacifika,
od Zaliva do prerij kanadskih
moj delovni rod je posejan.
Misli ena, ki me je spetela,
vseposvo v družini prevladuje;
misli čila, silna, ki je naša moč.
Kajti danes ni le slavnost rojstva,
jubilej je tudi slavne zmagi,
ko premagana je bila črna noč.
Ne pozabimo, otroci moji,
mož v momentih teh slovenskih —
mož, očetov, spomnimo se zdaj!

Konda in Medica, Petrič, Stonič,
bratje Mladeti, Potokar, Klobučar in Strukej,
Jože Duller, Badovinac in Vrčaji!

Ti možje — in mnogo drugih, ki jim stali
so ob strani — položili v moje roke
bakiho so svobodne misli, ki nam še žari.
Dokler rod moj po prostranem svetu hodi,
dokler zemlja bo v tečajih,
bratstvo v znamenju svobodne misli naj živi!

BRAT IN SESTRA

Dokler ljudstvo naše po širokem svetu hodi,
dokler zemlja bo v tečajih,
bratstvo v znamenju svobodne misli naj živi!

Taki so bili dogodki in razvoj!

Jože Zavrtanik:

Industrija ni bila zelo razvita pred trideset leti, vendar po slovenskih krajih v stari Avstriji. Slovensko ljudstvo je bilo poljedeljsko in se mučilo od zore do mraka na svojih borišnih kmetijah. Boj za obstanek slovenskega ljudstva je postal od dne do dne težji in hujši. Kmetija ni več redila družine in tisti, ki so bili odveč, so morali iskati delo v industriji, ki je bila zelo slabo razvita po slovenskih pokrajinah. Položaj slovenskih industrijskih delavcev je bil obupen na domačih tleh. Posledica takih razmer je bila, da so sinovi slovenskih poljedelcev in rokodelcev iskali zasluzka v tujini. Hodili so sekat les v hrvaške šume, v gozde na Sedmogorskem, v Bosno in v Rumunijo, gradit železnice v druge avstrijske province in tujemski države. Nekateri so postali rudarji. Začeli so delati v Zagorju, Trbovljah, Hrastniku, Šoštanj, St. Janzu in Kočevju. Za tem so odšli v Kočevje, Leoben, nato v Nemčijo in od tukaj pa v Ameriko. Nekateri so delali v svinčenih rudnikih na Koroskem, drugi v železornih rudnikih pri Jesenicah na Gorenjskem. Veliko Slovencev je bilo železničarjev, nekateri so izbrali mornarski poklic. Drugi so se pa odpravili naravnost v Ameriko, ker je prišel glas o novem svetu, o bogati deželi tam za morjem, v kateri se dobro služi in v kateri lahko vsak pride do premoženja, ako ima pridne roke in zdravo pamet. Nihče ni šel rad po svetu. Vsak se je težko ločil od svojcev, kajti vsak je mislil, da svojcev ne vidi nikdar več. Kdor je odhajal na pot, v daljno Ameriko, mu je bilo pri srcu, kakor da so njegove roditelje — očeta in mater — sestre in brate, prijatelje in znance položili v grob. Ti odhodniki v Ameriko so se pri slovenski spominjalski starega slovenskega pregovora: "Čim dalje greš po svetu, dalje ti kažejo." Odkrivali so se pretresljivi prizori ob takih priklakah. Mati včas kar ni hotela izpustiti svojega sina ali hčere iz objema. Srce ji je govorilo: "Ljuba žena, saj vidiš, da moram po svetu, če ne, mi v jeseni prodajo bajto in zadnji rep iz hleva. Vrnem se po nekaj letih, poplačam dolgeve in ne ločiva se več. Drug

izseljenik je zopet strastno poljubljaj svojega najmlajšega sinčka, ki ga je žena imela v naročju. Bili so strašni, srce pretresujoči prizori, kakor da možki odhajajo v strašno vojno, iz katere se ne vrnejo več živi.

Vsak, ki je odhajal v Ameriko, je tolažil svoje, kakor je vedel in znal. Bilo je veliko preseljevanje izkoriščenega slovenskega do kosti odrtega delavnega ljudstva. Bridki in grenki so bili občutki za onega, ki je moral s trebuhom za kruhom v tujino, čez veliko lužo v Ameriko. To preseljevanje slovenskega ljudstva je bilo hujše za prizadete, kot pred več sto leti preseljevanje slovenskega ljudstva z ruskimi stopi proti vzhodu v pokrajine, iz katerih se je selilo v Ameriko. Takrat se je selilo vse ljudstvo. Takrat so se selili stari očetje, stare matere, očetje in matere, bratje in sestre, sorodniki, tovariši, prijatelji in znanzi. Takrat se je selil pač ves narod.

Ampak sedaj so odhajali v Ameriko nekaj let le krepki in zdravi možki, cvet slovenskega delavnega ljudstva, ki so imeli pogum zreti v obraz vsem nevarnostim v tuji neznani deželi, v kateri so govorili popolnoma tuji in neznani jezik za izseljenika. Izjemoma so se selile tudi mlade in krepke žene in po cele družine. V začetku so se žene in dekleta izseljevale le v pičlem številu, kasneje je njih število naraslo. Tako je bilo tudi z družinami.

Tuja dežela — Amerika — je sprejela krepke in zdrave slovenske izseljenike z odprtimi rokami. Kapitalizem je potreboval krepkih in zdravih rok, jakih mišic in bistrih možganov, da jih potro industrijska podjetja za ustvarjanje navadnosti za lastnike produktivnih in distributivnih sredstev.

Kaj je bil vzrok temu masnemu izseljevanju slovenskega delavnega ljudstva v Ameriko? Ali ni zemlja v slovenskih pokrajinah stare Avstrije več redila, da so morali sinovi in hčere kmečkih starišev v Ameriko? Ali so mogoče tovarne, kolikor jih je bilo v slovenskih pokrajinah stare Avstrije, prenehale obratovati in so zaprle svoje duri? Ali mogoče ni bilo več dela v premoženjskih in rudnikih? Ne eno, ne drugo se ni zgodilo!

Obsežnost zemljišč, ki so jih lastovali pridni slovenski kmetje, je bila tako majhna, da niso več prehranili sinov in hčere slovenskih malih posestnikov. V industriji v slovenskih pokrajinah so plačevali tako nizke meze, da je moral biti slovenski delavec s svojo družino vred velik umetnik v stradanju, da je za silo prehranil sebe in svojo družino. Take gospodarske razmere, združene

s političnimi predpravicami lastujočega in vladajočega razreda so prisilile mlade, krepke in brihtne moške in žene, da so segli po potniški palici in odromali v daljni in nepoznan svet.

Bili so tu privilegirani stanovi — grofje, cerkveni in posvetni knezi, veleposestniki, lastniki tovarov, rudnikov, premogokopov in transportnih podjetij — ki so uživali posebne predprave. Vse skupaj sta čuvala militarizem in klerikalizem, da jim te predprave ostanejo zadržane trajno. Kdor se je rodil revež, je ostal revež, le redkokdaj se je kateremu revežu posrečilo splezati toliko kviško, da se je on s svojo družino lahko najedel trikrat na dan do sitga in se oblačil lahko tako, kot se spodobi za ljudi. Veliko je k tem razmeram pripomogel klerikalizem na Slovenskem. Klerikalna stranka je bila organizirana dovršeno, da je ložje držala slovensko delavno ljudstvo v gospodarski in duševni odvisnosti. Kar klerikalna stranka kot eksponent klerikalizma, ni mogla doseči s shodi, to je dosegla s pomočjo svoje cerkvene organizacije. Njeno geslo je bilo: "Vse za vero, dom, cesarja." Ampak klerikalni stranki ni šlo za ohranitev vere, še manj pa za ohranitev doma. Nji se je šlo za ohranitev predpravic privilegiranih stanov in da ti stanov in njeni pristajali podobno žive od sadov dela slovenskega ljudstva. V svojo službo je vpregla vse, ki jih je dosegla njena močna roka in niso imeli poguma se ji vpreti odločno. Slovenski volilci so morali voliti kandidate klerikalne stranke, če ne, se je volilec zagrozilo s hudim in peklom. Ta dva sta navadno pomagala krotiti ubogo slovensko paro, ako je kazala znamenja nepokornosti in neposlušnosti. Slovenski državnozborni poslanci so bili člani Hohenwartovega kluba, najkonzervativnejše parlamentarne organizacije, dokler je ta organizacija obstala v dunajskem parlamentu. Hohenwartov klub je bil zagovornik predpravic Habsburžanov, škofov, nadškofov, fajmoštrov, klostrov, veleposestnikov, tovarnarjev, sploh lastnikov produktivnih in distributivnih sredstev. Po mnenju članov tega kluba so bili delavci in mali kmetje ustvarjeni samo zaradi tega, da v mirnih časih trpi, garajo in stradajo v interesu privilegiranih stanov, v vojnem času pa služijo kot "kanonenfuter" za uvekovečenje predpravic teh stanov.

Cerkev v slovenskih pokrajinah je še danes po najnovejših poročilih izredno bogata veleposestnica. Sedem tisoč pet sto hektarjev sveta pripada ljubljanski škofiji. Dvajset tisoč hektarjev sveta lastuje cerkev, sedem

tisoč hektarjev sveta lastujejo klostri. Stiri in trideset tisoč hektarjev gozda, travnikov in najbolj rodovitnega zemljišča lastuje mrtva roka sedaj v Sloveniji. To posestvo je bilo pred izbruhom svetovne vojne veliko večje v slovenskih pokrajinah, ki se niso bile tako razkosane, kot so zdaj. Ogromna so bila posestva Auerpergov, Windischgratov in drugih plemenitnikov v slovenskih pokrajinah. Lastovali so ogromne graščine in gospodarili na fidejkomislih.

Klerikalna stranka je bila zvesta podpornica teh krvososov slovenskih delavcev in kmetov.

Ko so slovenski izseljeniki dospeli v Ameriko, so pronašli, da so mezde boljše kot v stari domovini, toda izkoriščanje človeške delavne sile je bilo tudi večje. Spoznali so, dokler imajo delo, so zdravi, krepki in čili, da so na boljšem, kot so bili v starem kraju. Če pa zbole, ali jih zadene nesreča, so pa zapuščeni in odvisni od svojih prihrankov, ako jih kaj imajo. Razumeli so, da so še večji reveži kot so bili v starem kraju, kadar pridejo ti prihranki. Marsikdo, ki je prišel v Ameriko v nadi, da se po nekaj letih vrne v staro domovino in nese s seboj par tisočakov, se je kmalu prepričal, da so ti tisočaki še daleč od njega in so skoraj zanj nedosežni. Bil je priča, kako je ponesrečil v tovarni ali rudniku njegov tovariš, ki je prišel s njim v Ameriko. Prejšnji dan je bil še živ, zdrav, poln življenja, a naslednji dan je bil že mrtev, ležal je na mrtvaškem odru, ali pa težko poškodovan ali bolan v postelji. Tudi nalezljive bolezni kot legar, mrzlica in druge so bile tista leta veliko bolj razširjene v Ameriki in so kosile posebno med naseljeniki. Veliko slovenskih izseljenikov je postalo žrtev takih bolezni, ali pa takih, ki so si jih slovenski izseljeniki nakopali zaradi silnega izkoriščanja človeške delavne moči in prenapornega dela. Take razmere so rodile v slovenskih izseljenikih spoznanje, da si morajo sami pomagati, da jim bo pomagano. Iz tega spoznanja je zopet izšla misel, da je potreba ustanovit slovenske delavske podpornice društva, da kot izseljeniki ne propadejo v tuji deželi popolnoma gospodarsko in duševno.

Še preden je beg slovenske ljudske mase — slovenskih delavcev in malih kmetov postal tako splošen, da v slovenskih pokrajinah skoraj ni bilo družine, ki bi ne imela nikogar v Ameriki, so se Slovenci že izseljevali v Ameriko. Klerikalizem, ki je mednarodni, je to opazil. In bilo mu je na tem, da pridržati te slovenske izseljenike pod svojo kontrolo. U-

stanovili so se slovenski podporni verski redi ali bratovščine, ki so na sunaj izgledale kot bratske podpore organizacije, v resnici pa niso bile drugega kot bratski verski podporni redi ali bratovščine, ki so izplačevale bolniško podporo, posmrtnino, a glavna naloga članov je bila skrbeti za cerkve. Pravila so jim ukazovala, da morajo spojinjavati gotove verske dolžnosti, skrbeti za cerkve in farne bole. Za veliko maso slovenskih izseljenikov ob času boga slovenskih delavcev in malih kmetov v Ameriko, niso ti bratski podporni redovi bili nič vredni s ekonomičnega in duševnega stališča za samostojno miselnega človeka. Kdor ni spojinjavil predpisanih verskih dolžnosti v pravih, ni mogel postati njihov član. Kdor pa je bil še njihov član, je bil v nevarnosti, da bo izključen in da je zastoj plačeval določene mesečne prispevke v pričakovanju, da v slučaju bolezni dobi izplačano bolniško podporo, njegovi sorodniki pa v slučaju njegove smrti posmrtnino, ako ni opravičal cerkvenih dolžnosti, ki so jih narokovala pravila.

Za slovenske naseljenike je bilo jasno, ako se hočejo medsebojno podpirati v slučaju bolezni, smrti ali nesreče, da se morajo organizirati v bratski podporni organizaciji, ki ne bo predpisovala svojim članom, kako naj molijo in časte boga, ali po kateri veri šele biti izveličani po svoji smrti, ali če ne pripadajo nobeni cerkvi in se kot zavedni ljudje ne boje ne pekla ne hudiča.

Pogovori o tem so se vršili po vseh naselbinah, v katerih je bilo naseljeno večje število slovenskih izseljenikov. Romala so tudi pisma semintje in rojaki so drug drugega navduševali za ustanovitev take bratske podpore organizacije. Ali začetek za ustanovitev take bratske podpore organizacije je bil silno težak. Rojaki niso imeli nobene liste, ki bi sprejemali njih dopise in članke, ki bi spodbujali slovenske izseljenike za ustanovitev take bratske podpore organizacije. Leta 1898 so slovenski napredni izseljeniki in socialisti pričeli izdajati v Chicagu tednik "Zora". Razdalja za agitacijo je bila izredno velika, denarnih sredstev zelo malo in tako je ta tednik prenehal izhajati približno po treh mesecih. Agitacija je bila zopet omejena na pisma. Šele leta 1903 koncem meseca maja, ko se je svobodnomislinski tednik "Glas Svobode" preselil v Chicago in je v začetku meseca junija izšel v njem članek "Vstanimo rojaki!", je pričela splošna agitacija za ustanovitev slovenske bratske podpore organizacije brez jerobov za osebno mišljenje članov.

stične, cerkvene in druge take namene in "parade" za svojo stafažo. S takimi starevškimi nasori a pač ne moremo in ne smemo sprijazniti, ako hočemo ustanoviti kaj modernega. Mi delavci moramo proučiti in nagirati edino-le s novimi svetovnimi nasori sve-

e. Ta kije odmeva po širnih ruskih poljanah, v naš bratski narod bje ljuti boj s carizmom. Smrt, ječe in prognanstvo je bilo navadno plačnim, ki so šli za svobodo v boj. Gospodstvo

potniki bodo srebeli za vas in vašo prtljago tekom vsega potovanja. Med potovanjem bomo tudi za vas in vašo prtljago odgovorni. Če boste se odpravili na potovanje, boste lahko pri nas do časa oglašamo v listih imena vseh naših potnikov, ki prihajajo ali odhajajo.

ASPAR AMERICAN STATE BANK

BLUE ISLAND AVE. CHICAGO, ILL.

U JUGOSLAVIJO POSILJAMO PO NAJNIZIJI CENI

